

Göç Konusuna Özgürlükçü Yaklaşım: Açık Göç Politikaları

Selman Salim Kesgin

Gazi Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü Doktora Öğrencisi

Göç meselesi son yılların en önemli kamu politikası gündemlerinden biri olarak bireylerin ve kamu politikası geliştiricilerin üzerinde durdukları bir konudur. Birleşmiş Milletler (BM) tarafından tutulan kayıtlar halen yaklaşık 250 milyon bireyin, yani dünya nüfusunun % 3'ünün kendi doğduğu ülke sınırları dışındaki yerlerde yaşadığını göstermektedir. Dünya Göç Raporu'na göre eğer göçmen akışları son yirmi yıldaki gibi giderse 2050 yılında dünyadaki uluslararası göçmen nüfusunun 405 milyona ulaşacağı tahmin edilmektedir (IOM,2010:3).

Suriye'deki iç savaştan dolayı ülkemizde bulunan 2,2 milyonu aşkın bireyin ülkenin hemen her şehrine yayılmış olması konuyu daha da anlamlı kılmaktadır. Sadece Suriye ile sınırlı olmayan Türkiye'ye yakın coğrafyalardaki istikrarsız ortam birçok göçmenin yeni bir yaşam kurma umuduyla Türkiye'ye yönelmesine neden olmakta ve bu da konunun güvenlik boyutunu öne çıkarmaktadır. Konunun güvenlik boyutuyla ele alınması kriminal lenslerle konunun değerlendirilmesine neden olmakta bunun neticesinde göçmenler, toplumsal huzuru bozan, ekonomiyi geriletken kişiler olarak görülmektedir. Bazı politika metinlerinde, medya organlarında göçmenlerden

bahsedilirken kullanılan “yasadışı”, “kaçak” gibi sıfatlar güvenlik odaklı bakış açısının yansımasıdır.

Ancak göç ve insan hareketliliği konusu sadece güvenlik, mağduriyet, insanî yardım jargonu içinde ele alınmaması gereken bir konudur. Devletlerin bireye ve birey hareketliliğine bakışı özgür toplumu, toplumsal refah ve kalkınmayı doğrudan ilgilendiren bir konudur. Göçmenlerin ekonomiye dâhil olmasının yarattığı “iktisadî katma değer”, farklı aidiyetlerden insanlarla bir arada yaşamayı öğretme potansiyelinden kaynaklanan “toplumsal katma değer” göçe bakışımızı şekillendirmesi gereken öncelikli konulardır.

Birbirinden farklı motivasyonları bünyesinde barındıran insan hareketlilikleri olgusu insan hak ve hürriyetlerini temel alan bütüncül bir bakış açısı ile geliştirilmelidir. Bu bakış açısı yeni bir zihinsel durumu gerektirmektedir. Söz konusu yeni durumun insana ve bireye dair bakışta özgürlükleri öncelleyen bir mantaliteye ihtiyacı vardır.

Belirli bir toprak parçası üzerinde meşru güç tekeli bulunan örgütler olarak tanımlanan devlet toprak parçasına kimlerin girip kimlerin giremeyeceğini tayin ederek egemenliğini pekiştirmekte ve varlığını göstermektedir. Egemenliğin sınırda tezahürü olarak nitelenebilecek olan bu durumda devlet çeşitli gerekçelerle belirli kişilerin sınırlarına girmesine izin vermez. Bu gerekçeler kimi zaman güvenlik, din, ekonomi ve dil gibi farklı araçlarla meşrulaştırılır. Göç etme hakkının insan hakkı olarak değerlendirildiği söz konusu yeni zihinsel durum hareket özgürlüğünü kısıtlayan araçların meşruiyet zeminini boşaltmaktadır. Zira bu yeni durumda göç etme hakkı serbest dolaşım hakkının engellenememesi bağlamında değerlendirilmektedir.

Halihazırda Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannameesi Madde 13’te belirtilen seyahat hakkı bireyin bir devletin toprakları içinde serbestçe dolaşımını öne çıkarmaktadır. Ancak aynı maddenin 2. fıkrası “herkesin kendi ülkesi de dahil olmak üzere, herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönmek hakkına sahip olduğunu” belirtmektedir. Herhangi bir ülkeden ayrılmak hakkı otomatik olarak başka bir ülkeye girme hakkını doğurduğu için cari hukuksal düzenlemeler de göç etmenin bir insan hakkı olarak yorumlanmasına elvermektedir. Ancak daha önce de belirtildiği üzere bu yorum ancak yeni bir zihinsel durumu gerektirmektedir.

Açık göç politikaları olarak kavramsallaştırılabilecek olan bu yaklaşım sınırların geçişleri sırasında bireye insan olmasından kaynaklı tüm haklarının gözetildiği bir ortam sağlar. Bu yaklaşım bireye hak temelli politikalar sunar ve insan olmanın saygınlığını kabul eder.

“Freedom to move” olarak bilinen hareket/seyahat özgürlüğü bireyin sahip olduğu temel haklardandır. Buna ilaveten sınırların geçişkenliğinin ve açıklığının artmasının ülkede toplumsal refahı ve kalkınmayı kolaylaştıracağına dair veriler de konunun insana hakkının iadesinden de öte anlamı olduğunu göstermektedir.

Açık sınır politikası sınırsızlık demek değildir. Kamu otoritesinin güvenlik temelli politikalarını kabul eder ancak bu politikaların da insan hakları perspektifiyle geliştirilmesini bekler.

Güvenlik- Serbestiyet Arasında Göç Politikaları

Göçe dair tüm süreçleri ilgilendiren göç politikaları devletlerin insan hareketliliğini düzenlemek konusunda sık sık başvurduğu aparatlardandır. Bu politikalar ülkenin içinde bulunduğu siyasal, ekonomik şartlara göre sürekli olarak yeniden yapılandırılmakta dolayısıyla dinamik bir mahiyet arz etmektedir. Söz konusu dinamik yapının en önemli unsuru insan olduğu için insan hareketlilikleri “planlanamazlık” özelliğine sahiptir. Hayek’in iktisadî düşünceye dair ifade ettiği gibi “eğer tüm ilgili bilgiye sahipsek, eğer veri tercihler sisteminden başlayabilirsek ve eğer varolan araçlarla ilgili tüm bilgiye sahipsek sorun mantıksal boyutludur... Ancak toplumun karşı karşıya olduğu durum bu değildir”. Hayek’in iktisadî düşünce için geliştirdiği bu sistematik insan hareketlilikleri için de düşünülebilir. Yani bireylerin tercihleri, planları ve diğer araçlarla ilgili bilgilere sahip olmak mümkün olmadığı için göç politikaları beklenen (planlanan) sonuçları üretmez. Avustralya’nın savaş sonrası göç politikaları, Almanya’nın misafir işçi politikaları, Fransa, Hollanda, İngiltere’nin post-emperyal dönemdeki politikaları göç süreçlerinin planlanamazlığının örnekleri olarak görülebilir.

Castles’e göre göç politikaları göçün sosyal dinamiklerinden kaynaklı faktörler, küreselleşme ve kuzey güney ayrımından kaynaklı faktörler, politik sistemden kaynaklı faktörlerden dolayı genellikle beklenen sonuçları üretmez (Castles, 2004: 857). Konuyu Avrupa özelinde inceleyen Czaikave De Haas’a göre göç politikaları göçün sadece görünüşünü değiştirmekte, mevcudiyetine etki etmemektedir. Mesela Avrupa’da artan sınır kontrolü göçün azalmasına neden olmamış sadece kaçak göçün artışına neden olmuştur (De Haas, 2013: 487).

İnsan hareketlerinin planlanamazlığına ilaveten üzerinde durulması gereken diğer bir konu da göçün güvenleleştirilmesi olgusudur. Göçmen karşıtı siyasal fikirlerin yükselişi, göçün toplumsal düzen için bir tehdit ola-

rak algılanması güvenlikçi bakış açısını yaygınlaştırmaktadır. Özellikle terör saldırıları gerçekleştirenlerin göç yollarını kullanıyor oldukları algısı, göçmenlerin toplumsal uyumunda yaşanan problemlerden kaynaklı kriminal vakalar göçü ve göçmeni kriminal mercaklerle analiz eden yaklaşımı desteklemektedir.

Ancak yapılan birçok çalışmaya göre (araştırmanın yapıldığı ülke, örneklem, zaman gibi farklı değişkenlere göre birbirinden farklı sonuçlar üretmekle birlikte) göçmenlerin kriminal vakalara karışma oranı yerleşiklere göre daha düşük seviyededir (Ewin, vd: 2015; Ellis, vd. 2009). Bu durum güvenlikçi bakış açısının zayıf noktalarına işaret etmektedir.

Ayrıca göçmenler üzerinden inşa edilen güvenlikçi politikaların muhatabı sadece göçmenler değildir. Kukathas'a göre içerdekileri kontrol etmeden dışardakilere kontrol etmek mümkün değildir. Yani devletin göçmen kontrolünün yolu vatandaş kontrolünden geçmektedir. "Modern Panoptikon" olarak devletin bireyleri takibi gözetlemesi birçok açıdan özgür toplum prensibiyle çelişmektedir (Kukathas,2015: 36).

Göçün güvenikleştirilmesine karşı olan ve göç sürecini planlamacı bakış açısıyla yönetmenin metodolojik sorunlarla malû olduğunu savunan açık göç politikaları olarak adlandırdığımız yaklaşımın temel özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Bireylerin hareket serbestisi
- Mülkiyet ve çalışma hakkının korunması
- İnsan haklarının korunması

Açık Göç Politikalarının Etik Boyutu

Açık göç politikalarının etik boyutu genellikle zorla yerinden edilmiş kişiler, mülteciler, sığınmacılar söz konusu olduğu zaman gündeme gelmektedir. Bu bağlamda hâlihazırda Suriye'deki krizden kaçan ve yeni bir yaşam kurma peşinde olan bireylere yaklaşım konunun insanî boyutunu dikkate almalıdır. 2008 yılında dünyanın en büyük mülteci barındıran ülkesi olan Suriye'nin şu anda en büyük mülteci kaynağı haline gelmesi olaya Suriye dışından bakanlar için büyük mesajlar içermektedir.

Göçü mağduriyetler ve insanî dramlar üzerinden değerlendirmek sonuç üretmek adına katalizör etkisi yapmakla birlikte eksik bir yaklaşımdır. Zira insan hareketliliği her şeyden önce bir temel insan hakkı olarak ele alınmalı ve ona göre değerlendirmeler yapılmalıdır. Yani mesele sadece zor durumda

bulunanlara yardım etmek değil insana sahip olduğu hakları teslim etmek anlamına gelmektedir.

İnsan hareketliliğini “temel bir insan hakkı” olarak görmek küresel sistemdeki adaletsizliklerin çözümü adına da önemli bir araçtır. Bir bireyin başka hiçbir üstünlüğe sahip olmadan sadece zengin bir ülke vatandaşı olmaktan kaynaklı olarak bir “asalet” sahip olması ahlâkî sorunlar barındırmaktadır. Carens’a göre bir insanın Batı Avrupa ülkesinde vatandaşlığının olması Ortaçağdaki feodal sınıf ayrıcalıklarına sahip olması gibidir (Carens, 226). Bireyin sadece bir yerde doğmaktan kaynaklı olarak başka bireylerden avantajlı/dezavantajlı hale gelmesi herkesin temel insan haklarına sahip olduğu bir toplumsal düzende sorunlu bir durumdur.

Toplumlar arası geçişlerin artması ve kolaylaştırılması birkaç zengin ülkenin refah içinde yaşarken geri kalan dünyanın sıkıntı içinde yaşadığı küresel düzlemde gelir dağılımı, mülkiyet, katılım vs. alanlardaki eşitsizliklerin giderilmesi konusunda faydalı bir yöntemdir.

Sonuç

Göç olgusunun uluslararası ve ulusal düzlemde en önemli politika konularından biri olduğu günümüzde göçün bir sorun olarak değil yönetilmesi gereken bir süreç olarak algılanması bireylere insan olmalarından kaynaklı saygınlık çerçevesinde davranılması açısından çok önemlidir. Yeni bir zihin durumuna işaret eden bu bakış açısının en önemli uygulamalarından biri de sınırların esnetilmesidir. Silikon Vadisinde kurulan startup işletmelerinin dörtte birinin göçmenler tarafından kurulmuş olması konunun ekonomik boyutu için de kayda değer veriler sunmaktadır.

Bireye insan olmaktan kaynaklı haklardan birini sunan esnek sınırların illegaliteyi azaltacak olması göçmenlerin ekonomiye etkileri nedeniyle de dikkate alınmalıdır. Esnek sınırlar üzerinden inşa edilecek olan açık göç politikaları fırsat eşitliği, hareket özgürlüğü sağlaması açısından da dikkate alınmalıdır.

Göçlerle kurulan bir ülke olarak Türkiye Cumhuriyeti, gerek tarihsel bakiyesi gerekse toplumsal kapasitesi açısından göç konusunda hak temelli politikaları geliştirmeye müsaittir. Bu bağlamda başta Türkiye’de bulunan Suriyeli, Afganistanlı, Iraklı bireyler olmak üzere tüm göçmenlere yönelik politikalar, göçmenlerin çok kültürlü yaşamın bir parçası olarak görüldüğü, hak temelli bir göç rejiminin inşa edildiği ve göç olgusunun bir fırsat olarak

görüldüğü bakış açısıyla geliştirilmelidir. Zira göç etmek de bir insan hakkıdır.

Kaynaklar

- Castles, S. (2004). "The Factors That Make and Unmake Migration Policies", *International Migration Review*, 38(3), 852-884.
- Czaika, M., & Haas, H. D. (2013). "The Effectiveness of Immigration Policies" *Population and Development Review*, 487-508.
- Carens, J.(2013). *Ethics of Immigration*, New York, Oxford University Press.
- IOM (2010). *World Migration Report 2010*, International Organization for Migration. Cenevre.
- Ellis L., Beaver K., Wright J.,(2009). *Handbook of Crime Correlates*; London, Academic Press.
- Ewing W., Martıne D., Rumbaut R. (2015). *The Criminalization of Immigration in the United States*, American Immigration Council.
- Hayek F. (2007). "Bilginin Toplumda Kullanımı", *Liberal Düşünce Dergisi*, 12(45-46),165-176.
- Kukathas C. (2015). *Immigration and Freedom – Introduction*, https://www.academia.edu/12411855/A_critique_of_the_cultural_defence_of_immigration_control